

Индивидуален стил в ученето и работата

**Даниела Бонева
Елена Михова**

© Daniela Boneva & Elena Mihova 2013

Copyright: Даниела Бонева, Елена Михова 2013

Настоящият материал е достъпен при условията на Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported (Виж <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>)

Това означава, че материалът може да бъде споделян, копиран и разпространяван, както и части от него да бъдат използвани и адаптирани в състава на други материали при следните условия:

Да бъде споменато по надлежния ред името на автора.
Да е ясно, че авторът на оригиналния текст не е отговорен за променените версии и за начина, по който текстът е използван.

Материалът да се използва само за некомерсиални цели – т.е. не може да бъде продаван. Но може да бъде използван като част от материалите, предоставени на участниците в платени обучения.

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Европейската Комисия. Публикуваните материали отразяват единствено гледната точка на авторите и Европейската Комисия не носи отговорност за последващото им използване.

Съдържание

Въведение

Дефиниции

Характеристики на стила на учене

- Характеристики на средата
- Емоционални характеристики
- Физически характеристики
- Социологически характеристики
- Психологически характеристики

Класификации на стила на учене

1/ Стил на учене в зависимост от предпочитания перцептивен канал

- Визуален тип учащи
- Слухов тип учащи
- Кинестатичен тип учащи

2/ Стил на учене в зависимост от мозъчната дейност

- Глобален тип учащи
- Аналитичен тип учащи
- Важно!

Стил на учене – Начин на преподаване

Мултисензорен подход

След училище

Как работодателят може да помогне – Насоки

Търсене на работа – DysVet чек-листа

Кандидатстване за работа – DysVet чек-листа

Заклучение

Референции и допълнителна литература

Цели

Целта на този модул е да предостави на учители, специалисти, работодатели практически знания как да определят най-ефективния начин на учене на учащите / работещите и как да им предоставят адекватна подкрепа, съобразена с индивидуалните специфики.

Въведение

Много учени са работили независимо един от друг върху различни аспекти на стиловете на учене от 30-те години на XX век и това е довело до сравнително голям брой теории по проблема. Някои теоретици са се концентрирали върху начина, по който учениците предпочитат да получават информация; други – върху това как всеки обработва информацията.

В първия случай това е довело до разделянето на учащите на три типа: „слухов“ – тези, които учат най-добре като слушат; „визуален“ - предпочитат материалите да бъдат представяни в нагледна форма и тактилно-кинестатичен - хората, учещи най-ефективно чрез практически опит. (Шоу, 1999)

Що се отнася до втората група теории, учащите могат да бъдат разделени на такива, които предпочитат абстрактни концепции и генерализации и на предпочитащи конкретни и практически примери.

Въпреки че за учителя е невъзможно да пригоди начина си на преподаване едновременно към повече от 30 ученика с различни стилове на учене, е важно да разбере дали ученето е по-ефективно когато е представено по един или по друг начин. Това е от особено значение когато се работи с ученици със специфични образователни затруднения.

Когато се обсъжда стилът на учене, трябва да имаме предвид и предпочитанията на учащия при организиране и представяне на информация: дали е представена общата картина или детайлен и логически анализ; дали учащият предпочита да използва изображения за представяне на знанията си.

Това, което трябва да помним, е, че хората са различни и всеки учи по различен начин. При едни и същи условия за учене, насоки и инструкции това, което е ефективно за един, може да представлява проблем за друг.

Дефиниции

Стиловете на учене се свързват с начина, по който хората учат. Тъй като изследователите са се фокусирали върху различни аспекти на проблема, това е довело до широк кръг от интерпретации и определения.

Дела-Дора и Бланшар (1979) наричат стила на учене „пресечна точка между предпочитания от дадения човек начин на възприемане на информацията и опита му в ученето, в определен контекст“, т.е. поставят акцента върху обработването на информацията.

Определението на Клакстън и Ролстън представя стила на учене като „устойчивия начин, по който ученикът реагира и използва стимулите в контекста на ученето“ (Клакстън и Ролстън (1978:1). Фокусът е върху сензорните възприятия.

Според Колб стилът на учене е „резултат от наследственост, минал опит и изискванията на средата, които се комбинират и формират индивидуалната ориентация, определяща от своя страна четирите основни модела на учене “.

Редица изследователи смятат, че на стила на учене влияние оказват личностните характеристики, когнитивните стилове, темпераментът, сензорните възприятия и възрастта. (www.comppapp.dcu.ie/~mfarren/denice.PDF)

Различните стилове на учене определят начина, по който човек учи. Някои хора предпочитат да слушат и да говорят, други - да анализират текст или да ползват зрителни опори. Повечето хора използват комбинация от различни стилове на учене.

Счита се, че учащите с дислексия се справят най-добре при прилагане на така наречения мултисензорен подход, при който информацията се подава и възприема през няколко сензорни канала. Този подход позволява по-слабите канали да бъдат подкрепени от по-силните, което означава по-голяма вероятност ученето да е ефективно.

Още дефиниции

➤ **Стилът на учене** се състои от разграничими, забележими поведения, които дават информация за това как функционира мозъкът на даден човек, и как той се отнася към заобикалящия го свят. [Антъни Ф. Грегорк \(1979\)](#)

➤ **Стилът на учене** описва учащите според онези образователни условия, в които е най-вероятно ученето им да е ефективно, както и структурата на обучение, от която се нуждаят. [Хънт \(1981\)](#)

➤ **Стилът на учене** е продукт на организацията на група дейности, свързани с обработката на информацията, която човек извършва, когато се сблъсква с образователна задача. [Роналд Р. Шмек \(1988\)](#)

Характеристики на стила на учене

Стилът на учене не е единно понятие, а се състои от взаимосвързани елементи, които ние наричаме характеристики на стила на учене. Според модела на Рита и Кенет Дън характеристиките на стила на учене могат да бъдат дефинирани в пет категории:

- Характеристики на средата
- Емоционални характеристики
- Социологически характеристики
- Физически характеристики
- Психологически характеристики

Характеристики на средата

Тези характеристики включват: светлина, звук, температура и обстановка. Естествено, би било много трудно в класната стая/работното място да се осигури среда, която да удовлетворява предпочитанията на всички. Дън и Дън (1978) предлагат учебното пространство да се раздели на сектори, във всеки от които да се създаде различна среда. Когато се отнася за учаци с дислексия, следва особено внимание да се обърне на осветлението, тъй като неподходящото осветление може да затрудни допълнително тяхното четене, слушане, концентрация. Освен това, за хората с дислексия може да е трудно да се абстрахират от фоновите шумове и затова в повечето случаи се нуждаят от тиха среда, особено когато трябва да се концентрират върху сложна за тях задача/дейност.

Факти

Pizzo (1981) изследва тиха (40 dBA) и шумна (75 dBA) среди и връзката им със стила на учене. При всичките вариации на стила, тихата среда осигурява по-добри предпоставки за постигане на по-добри резултати.

Доказано е, че класическата музика стимулира мозъчните клетки и невроните, които отговарят за паметта, логическото мислене и способността за разсъждения. Подходящо подбрана, тя намалява стреса и подобрява концентрацията.

Случай от практиката

С. е на 11 години, билингвална (иврит и български), с установена дислексия. В началото на терапията момичето бе доста нервно, беше й трудно да се съсредоточи. След известно време С. поиска разрешение да съблече пуловера и да свали обувките си. От този момент нататък тя работеше значително по-ефективно; чувстваше се много по-удобно в тази необичайна поза – седнала на стола върху краката си. За някои хора поведението на С. може да изглежда неподходящо за класната стая, но осигуряването на условия, които отговарят на нейните предпочитания стимулира постигането на по-добри резултати.

Емоционални характеристики

Включват мотивация, постоянство, отговорност и организационни умения.

Дислексиците често намират за трудно да бъдат постоянни в своето учене. Срещат трудности да организират времето си и често не успяват да завършат учебните си задачи в срок. Обикновено знаят какво трябва да направят, но се затрудняват да определят стъпките, които следва да предприемат, за да реализират задачата.

Липсата на мотивация също може да е проблем за учащия с дислексия. Отговорност на учителя е да намери правилния подход и да представи учебния материал по интересен и достъпен начин.

Като цяло мотивацията се разглежда като “насочена дейност” на отделния човек. Това е един вид йерархическа многостепенна система, в която различните мотиви са във взаимодействие. Когато сме наясно с мотива, той се превръща в мотивираща цел и в реална движеща сила. Стремете се да мотивирате своите ученици/ работници постоянно да учат и да се развиват. Мотивацията не се заражда от само себе си, тя трябва да бъде провокирана и поддържана. Когато мотивацията се допълва с постоянство, упоритост и последователност, всеки е в състояние да разкрие потенциала си и да постигне значителни успехи.

Интересно

Във всеки списък на велики дислексици ще откриете името на Томас Едисон. Едисон прави над 2000 неуспешни опита преди да изобрети електрическата крушка. С присъщия си оптимизъм по-късно Едисон споделя, че освен принципа за използване на електричеството за осветление, той е направил още едно откритие – поне 2000 начина, по които не може да бъде направена електрическа крушка. Вероятно мнозина, притежаващи знанията и уменията на Едисон никога не биха стигнали до откриването на електрическото осветление само защото биха се отказали след стотния или петстотния неуспешен опит.

Случай от практиката

Когато срещнахме Н. за първи път тя беше в девети клас. Беше умно момиче, но четенето и беше бавно, с големи паузи и определено не съответстваше на възрастта. Н. учеше упорито и поради тази причина обикновено получаваше добри оценки. Майка и прекарваше часове наред всеки ден, помагайки ѝ да подготвя уроците и домашните си. Майката четеше уроците на глас, за да може ученето да става по-бързо. Схемата работеше защото Н. притежаваше отлична слухова памет и това съответстваше на личния ѝ стил на учене (слухов). Н. беше благодарна на майка си, но в същото време това, че трябва да разчита на чужда помощ (макар и на помощта на близък човек), я караше да се чувства неуверена в себе си и с много ниско самочувствие.

След като Н. разбра, че причината за нейните трудности е дислексия, тя почувства облекчение. Беше много активна в търсенето на помощ и премина специализирана коригираща програма в Асоциация Дислексия – България, където беше научена да контролира своята дислексия, да използва различни техники на четене, по-добре да организира учебния си процес и да подобри уменията за учене. След края на програмата резултатите на Н. в училище ставаха все по-добри; растеше нейното самочувствие.

Н. завърши училище и сега е студентка първи курс в университета. Тя избра да учи Социална педагогика, като в имейл до нас сподели: „... Искам да помагам на деца със затруднения в ученето, както вие помогнахте на мен. Дадохте ми такава огромна подкрепа, показахте ми, че независимо от проблема, мога да успея и да имам пълноценен живот. Научихте ме, че – да, аз съм различна, но това ме прави само уникална; че да си различен не означава да си лош или по-малко успешен от другите...“

Н. е пример за това, как подобрените умения за организация и учене, повишената мотивация и самочувствие могат да доведат до промяна в отношението към себе си и колко това е важно за бъдещото развитие на един млад човек.

Социологически характеристики

Някои учащи предпочитат да учат сами, докато други постигат по-добри резултати когато учат с приятел, съученик или колега. Има и такива, които се нуждаят от много повече насоки.

Повечето дислексии учат по-лесно заедно с някого. Това им дава увереност и започват да вярват, че ще се справят с новата информация. Имайки възможност да дискутират темата със съученик, учител или родител, те по-добре разбират, възприемат и запомнят информацията.

Физически характеристики

Това включва времето от деня, когато ученето на конкретния човек е по-ефективно. Някои хора предпочитат да се движат докато учат и да си правят кратки почивки, докато други могат да седят на едно място и да работят дълго време без прекъсване.

Хората с дислексия учат по-ефективно ако учебният процес е разделен на кратки, интензивни сесии, редувани с почивки.

Психологически характеристики

Включват личностните характеристики, като способности, мотивация, темперамент, мислене и т.н.

Някои хора, включително много дислектици, мислят глобално. Те започват от цялото и след това преминават към детайлите. Други мислят аналитично; имат нужда да познават добре детайлите, за да са в състояние да сглобят цялостната картина.

С цел да се постигне по-висока ефективност на ученето, е необходимо да се изградят позитивни, взаимозачитащи връзки между учащите, както толерантна и подкрепяща среда.

Факти

Само 28% от учениците в началните класове са активни рано сутрин. За повечето малки ученици най-доброто време за учене е между 10.30 и 14.00 ч. С възрастта процентът на така наречените „чучулиги“ се увеличава до към 40%, но по-голямата част от учениците все още работят по-ефективно в следобедните и вечерните часове. 13% от големите ученици (след 14 г.) могат категорично да бъдат класифицирани като „сови“. Дън и Дън също са установили, че нивата на енергия у учениците са най-високи непосредствено след обяда. (Dunn, Dunn, 1992)

Класификация на стиловете на учене 1/ В зависимост от предпочитания перцептивен канал

Много разработки по въпросите на стила на учене се фокусират върху предпочитаните перцептивни канали на учащите. Повечето хора развиват предпочитание към един или друг канал. "Предпочитание" в случая не означава съзнателно желание или действие. Това значи, че поради една или друга причина при дадения човек даден перцептивен канал е доминантен, когато става въпрос за възприемане на информация. Именно постъпващата чрез този канал информация е най-пълно и трайно възприемана. Разбира се, човек използва различни перцептивни канали в различни ситуации, в зависимост от естеството на поставената задачата. Възможно е учащите да бъдат класифицирани в следните групи въз основа на техния предпочитан/доминантен перцептивен канал:

- Визуален тип
- Слухов тип
- Тактилен / Кинестатичен тип

На база на доминантния перцептивен канал различни образователни подходи ще са по-ефективни за отделните групи.

Примери:

- Учебниците и илюстрациите са подходящи и ефективни за хората с доминантен визуален перцептивен канал.
- Лекциите и песните са подходящи и ефективни за хората с доминантен слухов перцептивен канал.
- Проследяването на диаграми и използването на различни материали и модели са подходящи и ефективни за хората с доминиращи тактилни възприятия.
- Движението, танците по време на учене са подходящи и ефективни за хората с доминиращи кинестатични възприятия.

Факти

Голямата част от хората спадат към така наречения „визуален тип“ учащи. Втората по многочисленост група е на хората с доминантен слухов перцептивен канал. Тактилните възприятия (чрез допир) и кинестатичните възприятия (чрез движение) са доминиращи при много малък процент от хората.

<http://www.studyingstyle.com/visual-learners.html>

<http://www.studyingstyle.com/auditory-learners.html>

<http://www.studyingstyle.com/tactile-kinesthetic-learners.html>

Визуален тип учащи

Визуалният тип учащи обикновено мислят в образи. Докато четат, те изграждат мислена картина на това, което описва текста. Не обръщат особено внимание на диалозите и може да пропуснат значението на отделни фрази, ако в тях се съдържат думи, които е трудно да бъдат визуализирани. Поради това за този тип учащи е от съществено значение учебният материал да бъде представен с помощта на карти, диаграми, схеми, таблици, илюстрации и др.

Факти

Визуалният тип учащи съставляват около 65% от всички учащи.

Характеристики на визуалния тип учащ

- Учи най-добре от писмена информация, записки, диаграми, карти, графики, таблици, илюстрации
- По-скоро наблюдава отколкото действа
- Често запомня къде на страницата е разположена конкретна информация
- Има нужда от тиха среда когато учи
- Обича книгите, списанията и други печатни издания
- От полза му е да преписва или да води собствени записки, дори когато работи с писмена информация
- Обикновено се отличава с добър правопис
- Обича дейности, в които да прояви добрите си умения да наблюдава
- Запомня по-добре когато ползва графики и илюстрации
- Забелязва детайлите
- Умее да се концентрира
- Затруднява се при устни инструкции, често иска да бъдат повтаряни
- Когато слуша предпочита да вижда говорещия
- Помни лица, и как хората са били облечени
- Умее да планира предстоящи дейности
- Обикновено е организиран и подреден
- По природа е тих, неразговорлив
- Педантичен, държи на външния си вид

При тестове и изпити предпочита:

- Визуални/ писмени тестове
- Печатни издания
- Писмени отчети
- Графични илюстрации

Учи най-добре чрез:

- Водене на записки, изготвяне на списъци
- Четене на информацията, която следва да бъде научена
- Учене от учебници, видеозаписи, филми, печатни материали
- Наблюдаване на демонстрации

Характеристики на ученето/ четенето

- Чете за удоволствие
- В състояние е да учи дълго време
- Предпочита да учи в тишина
- Чете бързо
- Усвоява правописа на думите по конфигурация, а не фонетично

Възможни трудности в училище

- Предприема действия преди да е разбрал какво трябва да се направи
- Работа в шумна среда, или когато наоколо има движение
- Да слуша урока/лекцията без зрителна опора (илюстрации)
- Да работи в стая, боядисана в ярки цветове и с множество декорации
- Наличието на флуорисцентно осветление му пречи да се концентрира

Възможни трудности на работното място

- Предприема действия преди да е разбрал какво трябва да се направи
- Работа в шумна среда, или когато наоколо има движение
- Да слуша инструкции/обяснения без зрителна опора (илюстрации)
- Възприемане на някои форми и цветове
- Да слуша лектора ако няма възможност да го вижда.

Слухов тип учащи

Слуховият тип учащи учат най-добре, когато слушат/чуват информацията. Възможно е да имат известни затруднения с разбирането на текст, когато го четат, но ако го слушат, те са в състояние да възпроизведат съдържанието в подробности. Поради тази причина резултатите при слушане с разбиране са съществено по-високи отколкото тези, които показват при проверка на четене с разбиране. Слуховият тип учащи са много чувствителни към качеството на речта, тона и тембъра на гласа, интонацията и т.н. Те често са бърбиви, имат потребност да мислят на глас; обичат музиката и с лекота запомнят текстовете на песните или чутите разговори.

Факти

Около 30% от всички учащи са слухов тип.

Характеристики на слуховия тип учащ

- Мисли на глас
- Разговорлив по природа
- Не се притеснява да говори пред публика
- Умее да обяснява
- Лесно се разсейва
- Среща затруднения с писмени инструкции
- С лекота следва устни инструкции
- Обича да му се чете
- Запомня нещата в последователност
- Обича да слуша музика
- Чете бавно, често шепнешком
- Помни лица и имена
- Трудно се съсредоточава в шумна среда
- Когато гледа филм обръща внимание на звуковите ефекти
- Често пее или си тананика
- Отворен, общителен
- Обича да е в центъра на внимание, да се изявява
- Обича всякакви дейности, свързани със слушане
- Трудно запазва мълчание за по-дълго време
- Добър е в граматиката и ученето на чужди езици

При тестове и изпити предпочита:

- Устно изпитване
- Да описва нещата устно
- Да пее, да рецитира или да разказва
- При изпитване да му бъдат задавани въпроси

Учи най-добре чрез:

- Говорене/ разказване на глас
- Слушане на урока/ лекцията
- Дискутиране в група
- Използвайки музика като фон при учене

Характеристики на ученето/ четенето

- Обича да чете поезия и пиеси
- Когато учи, често чете на глас
- На моменти прекъсва четенето, за да си преповтори прочетеното или да разкаже на другите какво е прочел
- С лекота усвоява произношението при учене на езици

Възможни трудности в училище

- Ако трябва да чете бързо; чете по-бавно от визуалния тип учащ
- Ако трябва да чете наум по-продължително време
- Ако трябва да разчита инструкции, графики, таблици
- Ако трябва да прави тест за време, когато трябва да чете и пише бързо
- Ако трябва дълго да пази тишина
- Ако трябва да определи значимите детайли

Възможни трудности на работното място

- Ако трябва за ограничено време да прочете значителен обем текстова информация
- Ако трябва самостоятелно да извлече информация от писмен текст
- При разбиране на писмени инструкции
- При подготовка на писмени отчети; доклади
- Ако е необходимо да разчита таблици, чертежи, графики
- Ако трябва да попълва формуляри

Кинестатичен/ тактилен тип учащи

Кинестатичният тип учащи учат най-добре чрез допир, движение, имитация и други физически дейности. Те помнят най-добре чрез писане или чрез физическо възпроизвеждане на информацията. Кинестатичният тип учащи обикновено не обичат да четат инструкции. За тях е трудно да стоят дълго време на едно място.

Тактилният/ кинестатичният тип учащи са тези, които учат най-добре чрез практически опит, на принципа на пробата и грешката. Поради тази причина те се изморяват по-бързо от другите когато трябва да слушат урока в час.

Много учащи с дислексия предпочитат кинестатичния подход.

Факти

Повечето от децата в предучилищна възраст попадат в тази група. С възрастта броят на този тип учащи намалява и сред възрастното население едва 5% могат да бъдат определени като кинестатичен/ тактилен тип.

Характеристики на кинестатичния тип учащ

- Повечето време е в движение; добър в спорта
- Обича да докосва хората, когато им говори
- Когато учи често почуква с молива или си „тактува“ с крак
- По време на учене често усилва музиката
- Прави си чести почивки
- Обича физическите дейности
- Четенето не му е приоритет
- Обича приключенски книги, екшън филми, ролеви игри
- Има проблеми с правописа
- Почеркът му не е от най-прегледните
- Обича да решава проблемите чрез практическо действие
- Опитва нови неща
- Обича лабораторните упражнения и да изработва модели
- Предпочитания към бойните изкуства и танците
- Общителен по природа
- Изразява емоциите си с физически средства
- Жестикულიра активно когато говори
- Предпочита удобно облекло
- Обича да ремонтира и майстори

При тестове и изпити предпочита:

- Потребност да покаже практически умения
- Да изготвя проекти
- Да покаже/ демонстрира това, което е научил
- Ниво на прилагане – предпочита да показва как се правят нещата

Учи най-добре чрез:

- Практически занятия – симулации, опити
- Физическо включване в ученето
- Дискусии в малки групи
- Разполага с достатъчно време и не е притиснат от срокове

Характеристики на ученето/ четенето

- Чете не за удоволствие, а да разбере как се случват нещата
- Харесва книги с практически съвети
- Когато чете, предпочита екшъни и пиеси
- Избира малки /тънки/ книги
- Когато учи, постоянно се движи
- Рядко и за кратко може да бъде видян да седи до масата и да учи

Възможни трудности в училище

- Липсват му добри комуникативни умения
- Има нечетлив, неравен почерк
- Не умее да седи дълго на едно място
- Трудно слуша урок/лекция внимателно повече от пет минути
- Проблеми с правописа
- Слаба памет за видяното и чуто; помни всичко, което е правил
- Трудно изразява емоции, освен чрез движение
- С дейности, изискващи физически умения, може да се занимава много дълги периоди от време

Възможни трудности на работното място

- Липсват му добри социални и комуникативни умения
- Почеркът му е неравен и в повечето случаи нечетлив за другите
- Не умее да представя информация в писмен вид
- Затруднява се да планира работата си и да организира времето си

Случай от практиката

Когато Т. дойде при нас беше на 21, завършил училище и с няколко години трудов стаж. След гимназията Т. беше завършил професионален курс, беше намерил работа, която му харесва и в която беше добър. Но имаше желание да продължи образованието си. В училище Т. беше имал сериозни затруднения, но не бе получил специализирана помощ. Той сподели, че в началното училище учителката неведнъж му се е карала пред класа, че не четел добре и не стои мирен в часовете (особено в първи-втори клас имал навика да става и да се разхожда из стаята по време на час). Според думите му, успява да завърши образованието си единствено благодарение на семейството си, което е положило много усилия да му помага. Благодарение на тях е запазил добро самочувствие и самооценка.

След завършване на гимназия Т. е кандидатствал в университета, но се е провалил на изпитите. Две години по-късно неговият работодател го окуражава да потърси професионална помощ. Това, което Т. искаше е да му помогнем да се подготви за кандидатстудентските изпити. Той сподели, че независимо от усилията, които полага да учи и часовете, прекарани над учебниците, той не е в състояние да запомни много. Основният проблем на Т. беше неумението да извлича съществената информация от текста, лоши организационни умения по отношение на времето и ученето, бърза уморяемост, невъзможност да учи дълго време, седейки на едно място. Основното му преимущество беше силната мотивация да успее. В същото време се страхуваше да не се провали отново.

Какво направихме:

- Научихме Т. да създава и използва К-карти (това му помогна с организацията на учебния материал; преговарянето на наученото; организация на мислите в писмен вид);
- Посъветвахме го да се занимава редовно с фитнес или спорт;
- Помогнахме го да подготви матрици за дневен и седмичен график;
- Предоставихме му материали за успели хора с дислексия;
- Убедихме ръководството на университета да предоставят на Т. 25% допълнително време на изпитите. (На практика той използва само няколко минути от това време, но липсата на времеви натиск го накара да се почувства по-спокоен). В допълнение от университета осигуриха за Т. отделна стая и квестори, за да може той да работи в тиха среда.

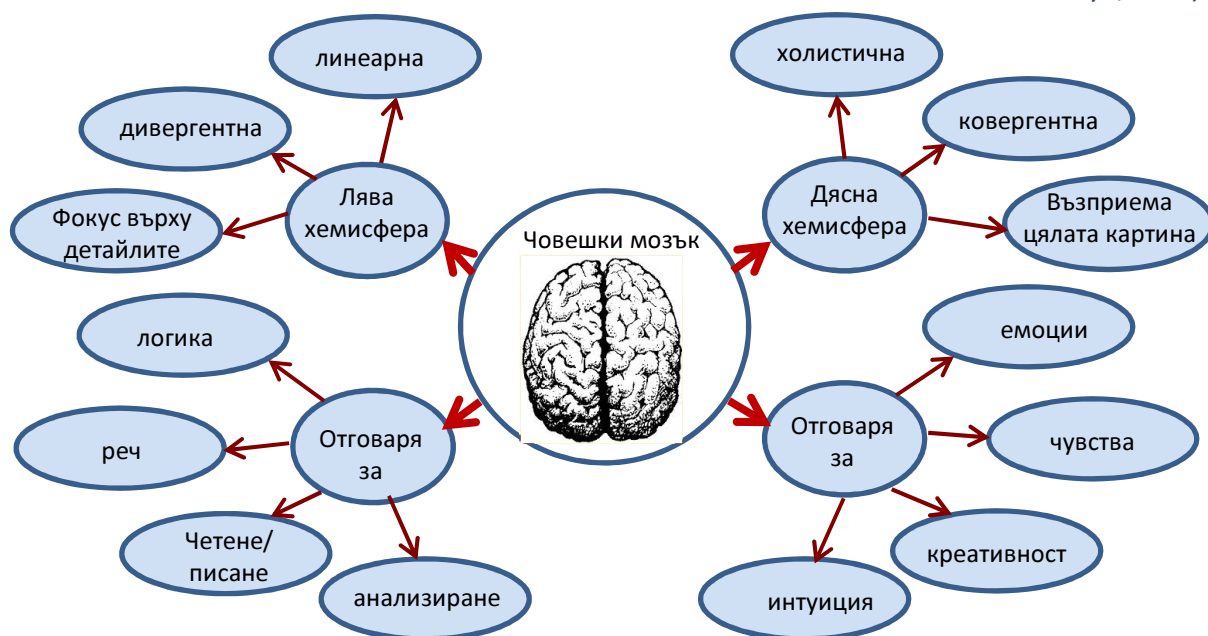
Т. се представи отлично на изпитите и беше приет. Сега, 4 години по-късно, Т. има бакалавърска степен по кинезитерапия, работи, помага на деца с церебрална парализа и на възрастни с двигателни затруднения и обмисля темата на бъдещата си магистратура.

2/ Стил на учене в зависимост от мозъчната дейност

Този аспект на стила на учене разделя хората, на такива, които се фокусират върху детайлите и такива, които предпочитат да се концентрират върху общата картина. За някои хора и двата варианта са добри, но болшинството имат предпочитания към единия или другия подход.

За да разберем стила на учене е важно да разберем как функционира нашият мозък. Човешкият мозък е разделен на две основни части, наречени хемисфери, чрез гънка, която започва от предния дял и стига до най-задната част. Двете хемисфери са свързани помежду си с множество нерви, чиято роля е да предават информацията от едната част в другата и да синхронизират тяхното функциониране. И двете хемисфери имат своите важни функции, но всяка използва различни стратегии и често едната хемисфера е доминираща.

В наши дни броят на децата с обучителни затруднения расте, тъй като от самото си раждане, мозъкът е трениран да отговаря на визуални стимули и да учи от тях за сметка на ученето от текст. От рано децата боравят с технологични устройства и неврологичните пътища в мозъка им се развиват по много по-различен модел от този на техните баби и дядовци и дори на родителите им. Децата възприемат и обработват визуалната информация по-добре отколкото текстовете. (Томас Г. Уест In the Mind's Eye, 1997)

Глобални учащи

Глобалният учащ вижда цялостната картина. Той обича да е наясно с това как концепциите са свързани помежду си и как си взаимодействат. Глобалният учащ чува новата информация като се вслушва в същината на казаното, бързо схваща основната идея или темата. За този тип учащи може да е трудно да запомнят всички детайли. При следването на инструкции глобалните учащи се стремят да чуят „какво трябва да се направи“ и може да пропуснат това „как да бъде направено“. Глобалните учащи обикновено не задават въпроси по време на урока/лекцията, защото имат нужда първо да асимилират материала. Всъщност те възприемат отделните „елементи“ на информацията и ги „наслагват“ по начин, който ги прави добри в креативното решаване на проблеми. Подходът на глобалния учащ може да бъде определен като „интуитивен“.

Факти

Според проучване, направено от Дън и Дън, около 70 % от учителите използват аналитичен метод на преподаване, докато в същото време най-малко 70 % от учащите могат да бъдат класифицирани като глобални.

Характеристики на Глобалния учащ

- Нуждае се предварително от пълната информация
- Иска да е наясно с всички етапи от задачата
- Иска да знае какво ще представлява крайният „продукт“
- Иска да знае по какъв начин дадена информация се отнася към собствения му живот/ към него самия
- Учи най-добре чрез дискусии и работа в група/ екип
- Умее да върши няколко дейности едновременно
- Вижда цялостната картина и връзката между елементите
- Не умее да възприема информацията последователно
- Умее да чете между редовете и вижда различни възможности
- Работи упорито и се старее да избягва конфликтите
- Добре се сработва с останалите и е адаптивен
- Не харесва индивидуалните съревнования
- Предава нещата от собствената си гледна точка
- Креативен при решаване на нестандартни проблеми

Аналитични учащи

За разлика от глобалния учащ, аналитичният чува новата информация, като при това отделя специално внимание на детайлите. За аналитичния учащ понякога е трудно да възприеме цялостната концепция, която описват отделните детайли. Аналитичните учащи имат нужда да бъдат запознавани с дадена тема стъпка по стъпка. Нуждаят се от последователно, постепенно навлизане в темата, в противен случай могат да загубят фокус. Предпочитат да се концентрират върху една задача и да се справят с нея преди да преминат към следващата. Аналитичният учащ подхожда към разрешаване на проблемите логично, а не воден от интуиция. Тази категория учащи са облагодетелствани в училище, защото именно аналитичните методи са най-широко застъпени в традиционното образование.

Факти

Според проучване на Дън и Дън, едва 30 % от учителите използват глобален метод на преподаване, докато в същото време не повече 30 % от учащите могат да бъдат класифицирани като аналитични.

Характеристики на Аналитичния учащ

- Нуждае се от логическо и структурирано поднасяне на информацията
- Обича да се справя със задачите една по една
- Обикновено е мотивиран, логичен и съсредоточен
- Умее да се изразява добре
- Чувства се по-спокоен, когато е подготвен и знае какво може да очаква
- Отделя специално внимание на детайлите
- Възприема отделните факти, но цялостната идея може да му убягне
- За да възприеме фактите ги сравнява и противопоставя
- Отдава по-голямо значение на фактите, отколкото на интуицията и чувствата
- Изострено чувство за справедливост; откровен
- Не обича изненадите

Важно!

Таблицата по-долу показва възможните причини, които могат да причинят объркване у учащите в зависимост от това към коя група принадлежат (глобални или аналитични). За учителите е важно да са наясно с тези причини и да се опитват да ги избягват. Това би повишило качеството на преподаване и би направило учебния процес по-ефективен.

Кое е объркващо за Глобалния учащ	Кое е объркващо за Аналитичния учащ
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ако трябва да обясни как е стигнал до определен отговор ➤ Да приема критика без да се засяга лично ➤ Да не знае целта на определена задача ➤ Ако усилията му не бъдат оценени ➤ Ако се налага да обяснява нещо аналитично и в детайли ➤ Ако трябва да следва инструкции стъпка по стъпка без да знае какъв ще е резултатът ➤ Да работи с хора, които не зачитат чувствата на другите ➤ Ако няма възможност да обясни мнението/ поведението си 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Да слуша дълги обяснения когато е достатъчен отговор „да“ / „не“ ➤ Да слуша дълго представяне на информация без да е наясно със стъпките ➤ Ако не е наясно със системата за оценяване, която учителят/ работодателят прилага ➤ Ако трябва да подхване нова задача преди да е приключил предишната ➤ Ако му се представят факти без доказателства ➤ Ако не разбира целта на определена задача ➤ Ако трябва да работи с общи понятия, а не му се предоставят детайли

Стилове на учене – Начин на преподаване

Не съществува общоприета дефиниция на термина „стил на преподаване“. Той може да бъде определен като „набор от тактики на преподаване“ (Галтън, 1980) или „специфичен начин на даване на инструкции“ (Сийдънтон, 1991).

Има много начини да се подходи към учебния материал и този, който избираме, е отражение на начина, по който мислим и учим. Поради тази причина болшинството преподаватели използват онзи стил на преподаване, който в най-голяма степен съответства на собствения им стил на учене, много често без да отчитат предпочитанията на учащите. Ефективността на ученето зависи от това доколко близко е съответствието между преподаването и учебните материали от една страна и предпочитания стил на учене на ученика. Чрез използването на различни методи ученикът ще учи по-добре, отколкото ако се използва само една техника.

Сред причините за затруднения в ученето може да са мотивацията, някакъв когнитивен дефицит (напр. проблеми с краткосрочната памет), или съществено различие между стила на учене и методите на преподаване, което не позволява активната ангажираност на ученика в клас. Много дислексии са в неизгодна позиция поради традиционните образователни методи, използвани в клас. Ролята на учителя е да подпомогне учащия при опознаването на различните стратегии за учене и да намери път към успеха.

Методите на преподаване могат да бъдат разделени на:

Факти

Според проучване на Рийф от 1993 г. човек запомня трайно

- **10%** от това, което чете
- **20%** от това, което чува
- **30%** от това, което вижда
- **50%** от това, което вижда и чува
- **70%** от това, което казва
- **90%** от това, което казва и прави

В центъра е преподавателят	В центъра е учащият
<ul style="list-style-type: none"> •Целта на ученето е предаване на знания, информация и умения от учителя към ученика. •Преподавателят контролира учебното съдържание и темпото на процеса •Целта на ученето е да се запомни новата информация или новите умения. 	<ul style="list-style-type: none"> •Основната философия е, че получаването на знания от учащите не е достатъчно, нужно е умение да бъдат интерпретирани. •Учение чрез откривателство •Преподавателите насочват и наставяват учащите, като предоставят дейности, чрез които учениците овладяват нови знания и развиват нови умения.

Мултисензорен подход

Мултисензорният подход се отнася до всяка учебна дейност, при която информацията постъпва едновременно към два или повече сензорни канала. Знанията, придобити чрез използване на две или повече сетива е много по-вероятно да бъдат трайно запаметени. Този подход е особено важен за учащи с обучителни затруднения.

Макар да расте информираността за мултисензорния подход, все още преподаването в голяма степен се основава на способността на учениците да възприемат и обработват информацията през един канал, избран от учителя.

Мултисензорните техники и стратегии на преподаване стимулират ученето чрез ангажиране на учениците на много нива. Това ги насърчава да използват някои или всичките си сетива, за да:

- Съберат информация за поставената задача;
- Да свържат информацията с това, което вече знаят;
- Да включат логиката си за решаване на проблема;
- Да учат чрез решаване на конкретен проблем;
- Да използват невербални умения за разсъждаване;
- Да разберат връзките между отделните понятия;
- Да съхранят информацията за бъдещи нужди.

Факти

Човешкият мозък запомня изображения много по-лесно и бързо, отколкото думи.

За учащ с дислексия, затрудненията във визуалните възприятия може да означават, че той няма да е в състояние да възприеме и обработи информацията представена само във визуален формат. Респективно, учащ с лоша слухова памет или с проблеми със слуховата обработка няма да може да възприеме информация, представена само в слухов формат.

Случай от практиката

* * *

В. е на 18, учи в професионална гимназия. Има проблем с четенето и писането, правописът му не е добър; затруднява се при произнасяне на дълги думи, особено когато не знае значението им; винаги е имал проблеми с общуването. Самочувствието на В. е много ниско, липсва му увереност и мотивация, лесно се разсейва. Математиката и физиката са най-трудните предмети за В. Не може да запомни формулите, което прави решаването на задачи почти невъзможно.

Какво може да се направи?

1. Ученикът се поставя в реални житейски ситуации, имащи отношение към преподавания материал (напр. Как да постъпим при земетресение? /сеизмични вълни/; Колко боя е нужна да боядисаш стаята си? /площ и разход/, и т.н.)
2. Тестовите се адаптират спрямо нивото на неговите знания; материалите се принтират с по-едър шрифт, на цветна хартия.
3. Уроците се подкрепят с илюстрации и прости схеми.
4. Ученикът се включва в група при практическите и лабораторни занятия.

* * *

А. е на 24, с дислексия. Чете бавно, защото се страхува да не допусне грешка. Налага се да препрочита текста, за да го разбере. Има лоши спомени от училище. Надявал се е проблемите му да свършат с последния учебен ден. Благодарение на подкрепата на семейството си и по тяхно настояване постъпва в университета, но след първата година се отказва от следването (макар че е взел всичките си изпити). Без професионална подкрепа, той се чувства уморен, демотивиран и не е в състояние да се справи с предизвикателството. Сега А. работи в малката семейна фирма, където се чувства уверен и подкрепян. Но вярва, че някой ден ще събере кураж да продължи образованието си.

Какво може да се направи?

1. Създайте толерантна атмосфера, за да може учащият да сподели проблемите си без притеснение.
2. Предложете му да използва асистирани технологии, и ако е нужно, осигурете му необходимото обучение.
3. Научете го как да използва и създава К-карти.
3. Осигурете му допълнително време на изпити/ тестове, както и по-дълги срокове за предаване на курсови работи.
4. Окуражавайте го да опитва различни стратегии на учене, за да открие най-ефективния за него самия начин.

След училище

Проявленията на дислексията не свършват с последния училищен звънец. Тя съпътства целия живот на дислексика и често е препятствие, което не му позволява да разгърне целия си потенциал на работното място и в личния си живот.

Възрастният дислексик (в следучилищна възраст), който продължава да има проблеми с четенето, писането и/или смятането, обикновено се чувства потиснат, изживява периоди на силен гняв или дълбока депресия, защото възприема тежко неуспеха си да постигне набеязаните цели.

Налице са някои проблеми, с които дислексиците се сблъскват на работното си място и които не стоят пред останалите работници/служители. Необходимо е тези проблеми да се познават, защото доброто взаимодействие между работника и работодателя може в значителна степен да спомогне за тяхното преодоляване. В същото време непознаването им може да има сериозни последици.

В резултат на неуспехите в училище и усилията да се справят не по-зле от другите, дислексиците в повечето случаи са наясно със своите силни страни и със слабостите си, което ги кара съзнателно да търсят най-подходящите за тях стратегии за справяне с поставените им задачи. Нерядко такива хора са изключително ефективни на работното си място. И именно тази ефективност е едно от предимствата, което работодателят може да оцени.

Според Организацията на възрастните дислексици, те са:

- по-старателни и усърдни в работата си, за да запазят работата си, за която е трябвало да се преборят;
- умеят да използват силните си страни, за да изработят собствена стратегия за преодоляване на трудностите в работата и ученето;
- притежават добри социални умения, които са нужни за работа в екип, компромисни и толерантни са към другите.

Как работодателят може да помогне

Насоки

Работодателят е в силна позиция спрямо работника с дислексия. От него в значителна степен зависи дали човек ще стане ефективен и пълноценен член на работния колектив или ще е нервен, непроизводителен и в тежест на колегите си. По-долу са някои насоки, които се надяваме работодателите да намерят за полезни и приложими в работата им с техните подчинени, проявяващи симптоми на дислексия.

- Разговаряйте с работника с дислексия и го попитайте от какво се нуждае, за да може да работи ефективно.
- Създайте атмосфера, в която работникът да се чувства свободен да споделя проблемите си и да търси решения.
- Организирайте обучение за ръководния персонал за това как дислексията може да се прояви на работното място /много е вероятно в екипа ви да има повече от един дислексик/.
- Научете повече за дислексията. Това ще ви помогне да не пропуснете възможността да наемете някой много добър работник само защото среща някакви затруднения.
- Осигурете индивидуално обучение на работника с дислексия, така че той да е наясно с характеристиките на своята работа.
- Давайте ясни инструкции. Устните инструкции трябва да са кратки и по възможност да не са давани едновременно, а една след друга. Полезно е да проверявате дали сте били правилно разбран.
- Проявявайте търпение с въпросите. По-добре да отговорите няколко пъти на един и същи въпрос отколкото да отстранявате грешки, допуснати заради неразбиране.
- Писмените инструкции трябва да са лесни за четене, за разбиране и където е възможно да бъдат илюстрирани със схеми и графики.

Факти

6% до 8% от хората в трудоспособна възраст проявяват в една или друга степен симптоми на дислексия.

Наличието на дислексия може да обясни защо някои работници избягват да водят записки, да пишат отчети и дори да се стремят към повишение.

Дислексията може да е причина за недостатъчно доброто качество на представяните от работника писмени материали, сравнено с очакванията към него на база добрите му умения в други области.

Как работодателят може да помогне

Насоки

- Дислексиците трудно спазват срокове, така че е добре да им се напомня своевременно кога трябва да приключат дадена задача. Съзнанието, че времето ги притиска оказва влияние на работата им повече отколкото при останалите.
- Винаги когато е възможно снижавайте нивото на стреса. Стресът често кара ръководителите на притискат работниците или да им оказват прекалено близък контрол.
- Хората с дислексия работят по-добре в тиха среда, при сведени до минимум разсейващи фактори. Когато е възможно, осигурете им такива условия.
- Окуражавайте добрите практики, например предварителното планиране на задачите, изготвяне на работни графици; „разбиване“ на задачата на части, често ревизиране на целите и на напредъка; постоянна подкрепа от колегите.
- Не карайте работника с дислексия да чете на глас пред колегите си, освен ако не сте се убедили, че нямат проблем с това.
- Помнете, че за дислексиците може да е много трудно да си водят записки по време на съвещание, защото за тях е проблем да слушат и да пишат едновременно.
- Не отдавайте трудностите с четенето, писането или паметта на мързел или неинтелигентност.
- За работодателя може да е трудно да се справи с проявите на дислексия на работното място, но само си представете колко трудно е това за работника с дислексия.
- Не се фокусирайте само върху трудностите. Хората с дислексия често притежават умения, които са от полза не само за тях, но и за целия екип. Използвайте тези им умения когато разпределяте индивидуалните задачи, така вие, като работодател, ще може да получите най-доброто от всеки работник.

Търсене на работа

DysVet чек-листа

	Да	Не
➤ Умея ли добре да комуникирам с хора?		
➤ Добър ли съм в разрешаването на проблеми?		
➤ Случва ли се да забравям инструкции/ да бъркам номера?		
➤ Имам ли проблем да следя дискусията, когато няколко човека говорят едновременно?		
➤ Имам ли проблем да се ориентирам в непознати места/обстановка?		
➤ Затруднявам ли се при попълване на различни формуляри?		
➤ Срещам ли трудности да представям мислите и идеите си в писмена форма?		
➤ Успявам ли да се справям със задачите си в срок?		
➤ Чувствам ли се притиснат от крайни срокове?		
➤ Умея ли да работя в екип?		
➤ Мога ли да се справя с поставените ми задачи самостоятелно?		
➤ Наясно ли съм с трудностите, които срещам заради дислексията?		
➤ Говоря ли чужд език/езици?		
➤ Притежавам ли компютърни умения?		
➤ Използвам ли асистиращи технологии, за да се справям със затрудненията си?		

Кандидатстване за работа**DysVet чек-листа**

	Да	Не
➤ Разбирам ли добре условията за кандидатстване за работата?		
➤ Отговарям ли на изискванията за позицията, за която кандидатствам?		
➤ Притежавам ли необходимата квалификация за работата?		
➤ Имам ли опит с подобна работа?		
➤ Мога ли да посоча примери от досегашната си практика за успешно справяне с професионалните си задачи?		
➤ Работата, за която кандидатствам по-добра ли е от предишната ми работа?		
➤ Ще успея ли да подготвя всички необходими документи сам?		
➤ Ако считам, че няма да се справя сам, знам ли кого да потърся за помощ?		
➤ Нуждая ли се от допълнително обучение, за да се справя с работата?		
➤ Ще срещна ли трудности да се справя с работата заради дислексията?		
➤ Ще се нуждая ли от помощ, за да преодолея трудностите?		
➤ Трябва ли да информирам евентуалния си работодател за това, че имам дислексия?		
➤ Ще срещна ли трудности да спазвам сроковете и графициите?		
➤ Зная ли къде да потърся помощ, ако имам нужда?		

Референции и допълнителна литература:

Birkey, Richard C., and Joseph J. Rodman. 1995. *Adult Learning Styles and Preference for Technology Programs*. New York: 1995

Coffield, F., Moseley, D., Hall, E., Ecclestone, K. (2004). *Learning Styles and pedagogy in post-16 learning. A systematic and critical review*. London, Learning and Skills Research Centre.

Dunn, R, & Dunn, K (1978). *Teaching students through their individual learning styles: A practical approach*. Reston, VA: Reston Publishing Company.

Gardner, Howard, *Frames Of Mind: The Theory Of Multiple Intelligences*, New York, 1983

Hartman, Virginia F. *Teaching and learning style preferences: Transitions through technology* // *VCCA Journal* 9, no. 2 , 1995

Kolb, David, *Experiential Learning: Experience as the source of learning and development* (1984)

Pashler, H.; McDaniel, M.; Rohrer, D.; Bjork, R. (2008). "Learning styles: Concepts and evidence". *Psychological Science in the Public Interest* 9: 105–119

West, T. *In the Mind's Eye*. Prometheus Books, 1997

Няколко линка към безплатни on-line тестове:

На български език:

<http://fbm.uni-ruse.bg/d/su/u-stil-u4ene.pdf>

На английски език:

- http://www.acceleratedlearning.com/method/test_flash.html
 - <http://www.learning-styles-online.com/inventory/>
 - <http://www.howtolearn.com/learning-styles-quiz>
 - <http://www.edutopia.org/multiple-intelligences-learning-styles-quiz>
 - <http://www.vark-learn.com/english/page.asp?p=questionnaire>
-